

„MÔJ“ PÁN PROFESOR MIROSLAV DUDOK

Maryna Kazharnovich

*Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Gondova 2, Bratislava
E-mail: maryna.kazharnovich@uniba.sk*

V júli 2022 oslávil svoje životné jubileum sedemdesiat rokov významný slovenský lingvista – prof. PhDr. Miroslav Dudok, DrSc. V súvislosti s ním sa slovo *lingvista* pociťuje ako mnohovýznamové a mnohorozmerné. Miroslav Dudok ako lingvista vedec, autor nespočetných, tematicky rôznorodých jazykovedných prác, vzájomne zomknutých výskumníckou náklonnosťou k histórii, ku kultúre a k jazykom slovanského sveta. Miroslav Dudok ako lingvista translitológ, ktorý poukazuje na neopakovateľnosť jazyka a kultúry a teoreticky ozrejmjuje konceptuálne východiská prekladu. Miroslav Dudok ako lingvista kulturoológ, ktorému je rovnako prístupná a blízka kultúra jazyka aj jazyk kultúry. Miroslav Dudok ako lingvista básnik, citlivo vnímajúci krásu sveta i poetického vyjadrenia. Napokon – a pre mňa v prvom rade – Miroslav Dudok ako lingvista učiteľ, udivujúci spôsobilosťou motivovať, nadchnúť, podporiť, poradiť aj pomôcť. Učiteľ, pozorne načúvajúci svojim študentom so želaním odhaliť v nich to hlavné, čo dosiaľ ostáva utajené v samej podstate ich individuálneho, završene neľahkého a spleťitého lingvistického života.

Profesora Dudka netreba odbornej verejnosti zvlášť predstavovať – robí to najlepšie sám svojimi textami a svojím pôsobením. Faktické informácie o jeho živote, štúdiu a práci sú dostupné v jeho osobnom profile na Wikipédii,^[1] na stránke Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov,^[2] ako aj na stránke Filozofickej

fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, kde aktuálne pôsobí na Katedre slovanských filológií.^[3] Od roku 2002 si slovenská jazykovedná komunita pripomína profesora Dudka pri každom ďalšom decéniu jeho života – kreslí, vyfarbuje a neustále dopĺňa jeho obraz. Ako prví si všimli jeho naturel „bystrého pozorovateľa a precízneho analyzátora fungovania jazyka“ J. Horecký a J. Bosák (2002). S. Ondrejovič (2002) ocenil jeho stmelujúce pôsobenie medzi vojvodinskou a slovenskou slovakistikou. A. Marićová (2012) pripomenula jeho dvojjednosť („básnik zo záľuby, jazykovedec z povolania“) a J. Wachtarczyková (2012) v ňom rozpoznala „panonskeho mornara“.

„Môjho“ Miroslava Dudka som stretla v roku 2012, keď ma, nedávnu absolventku Bieloruskej štátnej univerzity, čakali prijímacie skúšky na doktorandské štúdium na FiF UK v Bratislave. Vtedy pred desiatimi rokmi Miroslav Dudok bez závähania súhlasil, že bude školiteľom študentky, ktorá nikdy nebola na jeho prednáškach a ktorá rozprávala s výrazným bieloruským prízvukom a s častými chybami vo svojej nesmelej slovenčine. Jeho presvedčenie, že všetko dobre dopadne a že téme mojej budúcej dizertácie (ktorá mu nebola odborne najbližšia) nechýba podnetnosť ani perspektívnosť, bolo pre mňa nadmieru cenné. Jeho dôvera bola smerodajným impulzom pre konečné rozhodnutie celkom sa podvoliť príležitosti písať a obhajovať dizertačnú prácu na Slovensku.

Práve vtedy, v septembri 2012, sa na Katedre slovanských filológií FiF UK v Bratislave organizovala medzinárodná konferencia pri príležitosti šesťdesiatin profesora M. Dudka. Toto významné vedecké podujatie zhromaždilo nemalo vedcov, kolegov oslávenca, ktorí vo svojich príspevkoch, zdraviciach aj v obyčajných priateľských rozhovoroch skladali portrét lingvistu a človeka Miroslava Dudka. Tieto rôzne portréty sú vždy odrazom konkrétnych vzťahov; obraz „môjho“ profesora Dudka sa preto neustále vytvára v tento jeden deň. Nadobúdal kontúry postupne, v priebehu celého nasledujúceho desaťročia, ktoré obsiahlo obdobie doktorandúry, obhajobu dizertácie, rozličné konferencie, prednášky, projekty... Každý z týchto krokov môjho prenikania do rozľahlého priestranstva vedy bol viac či menej sprevádzaný jubilantom, ktorý učil, radil, počúval, podporoval a, predovšetkým, ukazoval, aké dôležité je ísť neprestajne vpred v hľadaní nových ideí a riešení. On sám túto zásadu stále príkladne dodržiava. Axióma, ako je dobre známe, nepotrebuje dôkazy. Avšak môj krátky a súčasne taký bohatý desaťročný život v blízkosti Miroslava Dudka mi nedovoľuje nevyzdvihnúť prinajmenšom to hlavné, čo sa mi spája s „mojim“ profesorom – učiteľom.

Ako primárne a zásadné vnímam jeho ekolingvistické a sociolingvistické práce, konfrontačné slavistické štúdie, odborné články venované štylistike, textovej lingvistike, teórii a praxi prekladu. Veľké porozumenie a záujem som u M. Dudka našla počas rozhovorov o problematike jazykovej situácie v Bielorusku a pri úvahách

o reálnom statuse bieloruského jazyka v podmienkach oficiálnej dvojjazyčnosti. Je pochopiteľné, že témy týkajúce sa bilingvizmu, fungovania jazyka v podmienkach enklávy a diaspóry či statusu jazyka boli a sú pre jubilanta vždy príťažlivé. Svedčia o tom aj štúdie z posledných desiatich rokov ako *Otázky endosféry a exosféry v málo-používaných a minoritných jazykoch* (2012), *Od exosféry k endosfére v slovenčine ako menšinovom jazyku* (2013), *Podoby slovenčiny vo svete* (2013), *Jazyková komunikácia Slovákov v Chorvátsku a Srbsku* (2015), *Od regiolektu k mikrojazyku* (2015), *Malý/veľký jazyk: (nielen) terminologické otázky minoritných jazykov* (2016), *Ekolinguvistické aspekty slovenčiny vo Vojvodine* (2017). Vo svojich ekolinguvistických prácach sa M. Dudok sústreďuje na výklad špecifických jazykových prejavov vo fungovaní minoritných jazykov v stredo európskom areáli. Ozrejmjuje jazykovú situáciu chorvátskeho a srbského jazyka na Slovensku a z perspektívy ekologických jazykových stratégií poukazuje na osobitosti používania enklávnej slovenčiny.

Neprekvapuje, že M. Dudok sa počas svojho bádania neuspokojil s prostým opisom jazykovej situácie, ale považoval za potrebné poukázať aj na možnosť jej vývinu a zmeny v pozitívnej perspektíve. Z tohto dôvodu osobitnú pozornosť venuje výskumným záujmom preventívnej lingvistiky ako jazykovednej disciplíny zameranej na problém revitalizácie ohrozených jazykov a jej teoretickému a praktickému významu v sociolinguvistickom a ekolinguvistickom výskume slovenčiny v enklávnych a diasporálnych podmienkach. Venoval tomu množstvo štúdií ako *Jazykové vektory v diskurze preventívnej jazykovedy* (2013), *Preventívno-lingvistické stratégie v jazykovom správaní* (2017), *Jazyková diverzita slovenčiny a revitalizácia spiacich jazykov na Slovensku* (2017), *Vektory revitalizácie jazyka v preventívno-lingvistikom svetle* (2017), *Zanikajúce južnoslovanské jazyky a ich revitalizácia v podmienkach diaspóry* (2017). Zamýšľa sa nad otázkou vymedzenia teoreticko-metodologického rámca na diagnostikovanie stavu, v ktorom sa nachádzajú ohrozené jazyky, určenia hraníc ohrozenosti a spôsobov udržateľnosti jazykov na ústupe. Poukazuje na výnimočne dôležitú úlohu jednotlivca v procese udržiavania jazyka a navrhuje základné preventívno-lingvistické stratégie jazykového správania pre optimálne fungovanie slovenčiny vo vývinových podmienkach diaspóry a enklávy: „vážiť si svoj jazyk“; „používať slovenčinu v ústnej a písomnej podobe“; „povzbudzovať svojich komunikačných partnerov, aby používali slovenčinu vo všetkých jej varietach“; „podporovať regionálnu tlač, školstvo a pod. v rodnom jazyku“; „vplyvať na celospoločenské vedomie o potrebe zachovania každého jazyka vrátane svojho materského“. Uvedomujúc si náročnosť procesu udržiavania jazyka, M. Dudok formuluje životné krédo každého, kto sa rozhodne „bojovať“ za svoju materinčinu: „Hlavne by nemal klesať na duchu pri náročnej úlohe udržania rodného jazyka, lebo zánik je rovnako zdĺhavý proces ako aj jeho zachovanie, a ak niečo zanedbali generácie pred nami, nemusíme to urobiť aj my“ (Dudok 2017, s. 328).

Samostatné miesto vo vedeckých prácach jubilanta v poslednom desaťročí zaisťáva problematika konfrontačnej slovanskej (etno)lingvistiky, a to obzvlášť výskum lingvokultúrnych osobitostí slovenského jazykového priestoru v celoslovenskom kontexte cez prizmu frazeológie. Na komparatívnu analýzu si autor volí jazykové koncepty, ktoré nielen umožňujú vytvoriť si predstavu o špecifickosti jazykového obrazu sveta, ale aj demonštrujú kreativitu autorských lingvistických bádání. Pre konkrétnejšiu predstavu možno spomenúť skúmanie antropocentrickej povahy výrazu *zrak* v slovenskom lingvokultúrnom areáli v porovnaní s frazeologickým fondom iných západoslovanských a južnoslovanských jazykov, v ktorom sa komponent *zrak* nespája s personalizovanou predstavou (*Koncept zraku v slovanských jazykoch*, 2021). M. Dudka zaujímajú zmysly v ich vlastnej komplementarite, ako aj v interakcii s tým, čo sa nimi uchopiť nedá. Ďalším príkladom je preto reflexia zvuku – sledovanie výraznej intertextuality frazém s hudobným motívom v slovenčine, srbčine a chorvátčine, čo otvára perspektívu aktualizácie a synonymizácie týchto frazém (*Intertextovosť a hybridizácia vo frazémach s hudobným motívom v slovenčine, chorvátčine a srbčine*, 2014). Zaujatie mimozmyslovými fenoménmi M. Dudok prejavil do konfrontácie slovanských frazém s personálnym komponentom *nadprirodzena*, ktorých interlingválna sémanticko-štruktúrna ekvivalencia preukazuje identickosť kultúrneho jazykového diskurzu (*Variabilita frazém s personálnym komponentom nadprirodzena*, 2020). V etnolingvistických prácach M. Dudok predstavuje jednak lingvistický, jednak historický, kulturologický a translátologický aspekt analyzovaných jazykových javov. Objektom jeho pozornosti ostávajú medzijazykové rozdiely v lexikálno-sémantickej charakteristike bezekvivalentnej lexiky, príčiny vzniku jazykových lakún, spôsoby optimálneho prekladu xenizmov a tiež postupy ich aktualizácie a neosémantizácie v podmienkach medzijazykovej komunikácie (*Aktualizácia cudzích slov v medzijazykovej komunikácii*, 2012; *Interlingválne zvláštnosti a jazykové medzery v príbuzných jazykoch*, 2018).

Osobité lingvisticko-filozoficko-poetické chápanie sveta Miroslavovi Dudkovi umožňuje nachádzať nové spôsoby ponímania a objasňovania jazyka, ktorý má svoje „posuvné hranice“. On sám lingvistický koncept *hranice* vníma z jazykového, sémantického a kognitívneho hľadiska a pri aplikácii daného konceptu na slovenský jazyk vykresľuje vnútorné jazykové hranice, ktoré členia slovenský jazykový systém, a vonkajšie hranice, ktoré začleňujú slovenčinu do širšieho jazykového areálu (*Gramatika (posuvnej) hranice*, 2014; *Hranice jazyka a jazykovednej infraštruktúry*, 2018). Komplexnú a integratívnu povahu v jeho interpretácii nadobúda aj štylistická veda v jej interdisciplinárnom prepojení s kontaktnými lingvistickými a inými antropocentrickými disciplínami (*Štylistika tiká...*, 2021).

Prehodnocovanie orientácie tradičných lingvistických úvah, prepájanie jazyka a kultúry a osobitný zreteľ na historický kontext – to je symbióza, ktorá, ako sa mne

javí, vskutku výstižne definuje vedeckú činnosť Miroslava Dudka. Celkom iné znenie v jeho interpretácii nadobudol aj život a dielo známeho jazykovedca, spisovateľa, etnografa a biblistu Juraja Ribaya (*Ribayov Idiotikon*, 2017). V práci autor zvlášť poukázal na miesto Juraja Ribaya v dejinách slovenského jazyka a na jeho významnú rolu vo formovaní lingvistickej paradigmy na prelome 18. a 19. storočia.

Nemožno nepripomenúť, že Miroslavovi Dudkovi je vlastný výnimočný jazykovedný a ľudský dar – schopnosť rozpoznať a postrehnúť to, čo by pre iných mohlo ostať nepovšimnutým, a to tak v jazyku, ako aj vo všednom každodennom živote. Nadanie básnika, majstra slova, mu dáva možnosť nenútena sa hrať dokonca aj s prísnyim vedeckým jazykom. Jeho poetické texty sú zľahka lingvistické a tie lingvistické zľahka poetické. Jedny i druhé sú rovnako pozoruhodné svojou neopakovateľnosťou a obsiahnutou hĺbkou. Pútavé sú aj pre čitateľa vzdialeného jazykovede, aj pre úzky kruh odborníkov skúmajúcich jazyk vo všetkých jeho aspektoch a súvislostiach.

Som vďačná za to, že mi život podaroval profesora Miroslava Dudka, ktorý v nejednom smere spoluutváral moju vedeckú cestu, podnecoval k neúnavnému bádateľskému úsiliu a neprestával byť vzorom. Desaťročie je bezpochyby málo na spoznanie mnohotvárnej osobnosti. Úprimne si preto želim, aby pán profesor zotrval ešte mnoho aktívnych rokov vo vede, v poézii, v akademickom prostredí, aby nechal na seba pôsobiť jazyk a vzápätí mu to opätoval a pôsobil na jazyk tak, ako to najlepšie vie a cíti. Prajem si, aby ostal dobre zapustenou kotvou v tomto neľahkom svete, ktorý sa aj vďaka takým ľuďom ako profesor Miroslav Dudok stáva pochopiteľnejším, zaujímavejším, krajším a lepším.

Literatúra

- DUDOK, M. (2012): Otázky endosféry a exosféry v málo používaných a minoritných jazykoch. In: *Veľičina malých jazyčiek, kniževných, kultúrnych i istorijských tradícií*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, 257 – 272.
- DUDOK, M. (2013): Jazykové vektory v diskurze preventívnej jazykovedy. In: Imrichová, M. – Kesselová, J. (eds.): *Jazyk je záračný organizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy*. Prešov: Prešovská univerzita, 161 – 175.
- DUDOK, M. (2013): Od exosféry k endosfére v slovenčine ako menšinovom jazyku. In: Kováčová, E. – Uhrinová, A. (eds.): *Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Celostátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, 42 – 52.
- DUDOK, M. (2013): Podoby slovenčiny vo svete. In: Pekarovičová, J. – Hargašová, Z. (eds.): *Slovenčina vo svete, súčasný stav a perspektívy*. Bratislava: UK v Bratislave, 16 – 21.
- DUDOK, M. (2014): Gramatika (posuvnej) hranice. In: Orgoňová, O. – Muziková, K. – Popovičová Sedláčková, Z. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v interpretácii*. Bratislava: UK v Bratislave, 117 – 125.
- DUDOK, M. (2014): Intertextovosť a hybridizácia vo frazémach s hudobným motívom v slovenčine, chorvátčine a srbčine. In: Dobříková, M. (ed.): *Hudobné motívy vo frazeológii*. Bratislava: UK v Bratislave, 61 – 69.
- DUDOK, M. (2015): Od regiolektu k mikrojazyku. In: Dobříková, M. – Vojtech, M. (eds.): *Philologica*, 73. Bratislava: UK v Bratislave, 223 – 230.

- DUDOK, M. (2016): Malý/veľký jazyk: (nielen) terminologické otázky minoritných jazykov. In: Olteanu, A. (ed.): *In honorem Dagmar Maria Anoca*. București: Editura Universității din București, 98 – 104.
- DUDOK, M. (2017): Preventívno-lingvistické stratégie v jazykovom správaní. In: Orgoňová, O. – Bohunická, A. – Múcsková, G. – Muziková, K. – Popovičová Sedláčková, Z. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v súvislostiach*. Bratislava: UK v Bratislave, 325 – 330.
- DUDOK, M. (2017): Ekolingvistické aspekty slovenčiny vo Vojvodine. In: Hodoličová, J. (ed.): *270 rokov dejín, literatúry a jazyka Slovákov vo Vojvodine*. Nový Sad: Slovákistická vojvodinská spoločnosť, 295 – 299.
- DUDOK, M. (2017): Jazyková diverzita slovenčiny a revitalizácia spiacich jazykov na Slovensku. In: Lanstýák, I. – Múcsková, G. – Tancer, J. (eds.): *Jazyky a jazykové ideológie v kontexte viacjazyčnosti na Slovensku*. Bratislava: UK v Bratislave, 217 – 233.
- DUDOK, M. (2017): *Ribayov Idiotikon*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum.
- DUDOK, M. (2017): Vektory revitalizácie jazyka v preventívno-lingvistickom svetle. In: Chochoľová, B. – Satinská Molnár, L. – Múcsková, G. (eds.): *Jazyk a jazykoveda v pohybe 2*. Bratislava: Veda, 269 – 277.
- DUDOK, M. (2017): Zanikajúce južnoslovanské jazyky a ich revitalizácia v podmienkach diaspóry. In: Štěpánek, V. – Stehlík, P. – Pilch, P. – Boček, P. – Hladký, L. – Mítáček, J. (eds.): *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca 7*. Brno: Moravské zemské muzeum, 609 – 618.
- DUDOK, M. (2018): Hranice jazyka a jazykovej infraštruktúry. In: Kowalski, P. (ed.): *Z zagadnień informacji naukowej, terminoznawstwa i językoznawstwa*. Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 73 – 84.
- DUDOK, M. (2018): Interlingválne zvláštnosti a jazykové medzery v príbuzných jazykoch. In: Vojtechová Poklač, S. (ed.): *Philologica, 77*. Bratislava: UK v Bratislave, 56 – 62.
- DUDOK, M. (2020): Variabilita frazém s personálnym komponentom nadprirodzena. In: Dobříková, M. (ed.): *Percepcia nadprirodzena vo frazeológii: Slavofraz 2019*. Bratislava: UK v Bratislave, 103 – 112.
- DUDOK, M. (2021): Koncept zraku v slovanských jazykoch. In: Dobříková, M. (ed.): *Philologica, 78*. Bratislava: UK v Bratislave, 47 – 51.
- DUDOK, M. (2021): Štylistika tiká... In: Popovičová Sedláčková, Z. (ed.): *Štýl – komunikácia – kultúra*. Bratislava: UK v Bratislave, 60 – 66.
- HORECKÝ, J. – BOSÁK, J. (2002): Profesor Miroslav Dudok – náš nový päťdesiatnik. In: *Jazykovedný časopis, 53/2*, 155 – 156.
- MARIČOVÁ, A. (2012): Miroslav Dudok – básnik zo záľuby, jazykovedec z povolania. In: *Nový život, 64/9 – 10*, 33 – 36.
- ONDREJOVIČ, S. (2004): Jubileum profesora Miroslava Dudka. In: *Nový život, 56/3 – 4*, 217 – 218.
- WACHTARCZYKOVÁ, J. (2012): „Panonski mornar“ Miroslav Dudok 60 rokov na palube života. In: *Slovenská reč, 77/5 – 6*, 348 – 353.

Internetové zdroje:

- [1] https://sk.wikipedia.org/wiki/Miroslav_Dudok
- [2] <https://slovackizavod.org.rs/literatura/osobnosti-slovenskeho-literarneho-zivota/miroslav-dudok> (cit.)
- [3] <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/ksf/clenovia-katedry/miroslav-dudok>